

מבוא לירושלים בימי דוד (א) /

בחירת ירושלים והמקדש (חלק ב)

בירושלים), דוד מעלה את הארון לירושלים בתהלוכה גדולה.³ לצעד זה שתי משמעויות:

א. הרצון להפוך את עיר הבירה המלכותית לבסיס למקום המקדש. כפי שהדגשנו, דבר זה נעשה 'מלמטה', ביזמתו של דוד ובלי לשאול בה', במגמה לבנות תשתית למקדש.⁴

ב. דוד אינו מוכן לנתק ולו לרגע בין מקום הממשל והמלכות ובין מקום השראת השכינה.

נדמה כי הפרשה המוכיחה מעל לכל ספק את עמדתו הנחרצת של דוד בעניין מקום הארון היא פרשת מרד אבשלום. אבשלום מורד בחברון, ובהיותו בדרכו לירושלים מחליט דוד לעזוב את העיר ולהימנע מהתנגשות עם בנו. לקראת עזיבת העיר מתעורר הדיון מה לעשות בארון:

וכל הארץ בוכים קול גדול וכל העם עברים והמלך עבר בנחל קדרון וכל העם עברים על פני דרך את המדבר. והנה גם צדוק וכל הלויים אתו נשאים את ארון ברית האלהים, ויצקו את ארון האלהים, ויעל אביתר עד תם כל העם לעבור מן העיר.

ויאמר המלך לצדוק: השב את ארון האלהים העיר. אם אמצא חן בעיני ה' והשבני והראני אתו ואת נְוָהוּ. ואם כה יאמר לא חפצתי בך, הנני יעשה לי כאשר טוב בעיניו. ויאמר המלך אל צדוק הכהן: הרואה אתה, שבה העיר בשלום, ואחימעץ בנך ויהונתן בן אביתר שני בניכם אתכם (שמ"ב ט"ו, כג-כז).

במה נחלקו צדוק ודוד? צדוק חשב כך: המלך הביא את הארון לירושלים, ואם כעת בחר המלך לעזוב את העיר בגלל בנו – ילך הארון אחרי המלך. דוד לעומתו חושב שהמלך הוא שצריך ללכת אחרי הארון,⁵ ומקומו של הארון הוא בירושלים: עיר המלכות עתידה להיות מקום המקדש, ולכן הנמצא בירושלים – אצלו יהיה הארון, ומי שמחוצה לה יהיה בלעדיו. ובלשונו:

בשיעור הקודם עסקנו בהיבטים השונים של בחירת דוד בירושלים. בשיעור זה נעסוק במעבר מירושלים כעיר מלכות למקדש: נבחן את מעשיו השונים של דוד בהקשר זה – העלאת הארון לירושלים ופועלו של דוד למען המקדש; נמשיך בדיון בבחירה הא-לוהית בירושלים; ונשלים את הנושא בהקבלה המעניינת בין צביונה של ירושלים בתורה לבין אופייה של העיר בימי דוד ובמשמעויות של הקבלת תקופת דוד לדורנו.

א. המעבר מעיר מלכות למקדש

1. העלאת הארון

מעשהו הממלכתי הראשון של דוד כמלך בירושלים לאחר התבססותו בה וניצחונו על הפלשתים הוא העלאת הארון מקריית יערים לירושלים.¹ במעשה זה יש שני חידושים גדולים.

החידוש הראשון הוא עצם ההתעניינות בארון. לאחר חזרתו משדה פלשתים והעלאתו מבית שמש לקריית יערים שהה שם הארון עשרים שנה (שמ"א ז', ב),² שבמהלכן לא דרש אותו איש. הארון נזנח בקריית יערים בלא שום התעניינות, כפי שאומר דוד במפורש: "ונסבה את ארון א-להינו אלינו כי לא דרשנוה בימי שאול" (דה"א ג', ג). ייתכן ששמואל ושאל נמנעו מלדרוש את הארון מפני שהמגפה בבית שמש המחישה יותר מכול את העובדה שהארון עלול להרוג, ומפני שסברו שעם ישראל טרם תיקן את יחסו לארון; וכזכור, גם דוד, שהעז והעלה את הארון, נחשף לפוטנציאל הקטלני שבו בפרץ עוזא (שם, ט-יא).

החידוש השני בהעלאת הארון הוא המקום שאליו מעלה אותו דוד. מקומו הרגיל, הטבעי, של הארון הוא המשכן. הארון נשבה על ידי פלשתים לאחר שבני ישראל הוציאוהו מן המשכן שבשילה למלחמת אבן העזר; ולמשכן – שבימי דוד (לאחר חורבן שילה, ואחריו חורבן נב) ישב בגבעון – ראוי היה להשיבו. ואולם, באופן מפתיע ביותר, ביזמתו המלאה ובלא ששאל כלל בה' (כפי שנהג כזכור גם בעצם קביעת בירתו

3 לצעד זה הייתה גם השלכה הלכתית. בעת היות הארון במשכן, כמו בשילה, היו הבמות אסורות; אבל בזמן היותו מחוץ למשכן הן הותרו. בהבאת הארון לעיר דוד ובהשארתו מחוץ למשכן ממשך אפוא דוד שלא מדעת את היתר הבמות.

4 נזכר כי לפי עניות דעתנו, בשלב זה אין דוד יודע היכן מקום המקדש, אבל הוא מעוניין מאוד שהמקדש יהיה צמוד לעיר הבירה.

5 ייתכן שבהשקפתו של דוד כי "ילך המלך אחרי הארון" יש משום תיקון לחטאו שלו בהעלאת הארון לירושלים, שאז, במובן מסוים, הלך הארון אחרי המלך. בסוגיה זו נטפל בע"ה בשיעור על העלאת הארון לירושלים.

1 כפי שצינו בשיעור הקודם, אין בכוונתנו לדון כאן בפרטי כל פרשה בנפרד אלא במשמעות המהלך כולו.

2 סדר עולם רבה (פרק יג) פורט את עשרים השנים הללו כך: אחת עשרה שנות ההנהגה של שמואל; שתי שנות מלכותו של שאול; ושבע שנות מלכותו של דוד בחברון. בלשונו: " ויהי מיום שבת הארון [בקריית יערים וירבו הימים ויהיו עשרים שנה] (שמ"א ז', ב) – צא מהן שבע שנים שמלך דוד בחברון על יהודה, נשתיירו שם י"ג שנה, צא מהן אחת עשרה לשמואל בעצמו ושתיים לשמואל ושאול".

דבר נוסף שיש לשים אליו לב הוא שהבקשה מתמקדת ב"ארון הא-להים" ה"ישב בתוך היריעה", כלומר: הבית שמבקש דוד לבנות הוא במהותו בית לארון. הדבר מנוסח מפורשות בספר דברי הימים:

ויקם דוד המלך על רגליו ויאמר: שְׁמְעוּנִי אֲחֵי וְעִמִּי!
אני עם לבבי לבנות בית מנוחה לארון ברית ה' ולהדום
רגלי א-להינו, והכינותי לבנות (דה"א כ"ח, ב).

כלומר, בית ה' הנו "בית מנוחה לארון": בית קבוע, שבו ינוח הארון מן המלחמות. וכך גם בדברי דוד לשלמה:

ראה עתה כי בחר בך לבנות בית למקדש חזק ועשה
(דה"א כ"ח, ז).

"בית למקדש" משמעו: בית לארון.⁸

דוד המלך קשור, אם כן, באופן עמוק לארון, למקום השראת שכינתו של הקב"ה; מבחינתו זוהי נשמת הבית.⁹ עובדה זו מאירה באור בהיר וחזק עוד יותר את גדולתו ואצילותו של דוד בהשאירו את הארון בירושלים בברחו מפני אבשלום ואת משמעותו המיוחדת של מעשה זה.

בקשת דוד לבנות את בית ה' בירושלים נענית בשלילה, מפני (לפי ספר שמואל) שאין עדיין מלכות קבועה. ניתן היה לצפות שהתשובה השלילית תביא את דוד לעבור להתמקד בסוגיות אחרות של הנהגה ושלטון: ביטחון, כלכלה, משפט, פנים, חברה וכו'. ואולם, נראה שדוד ממשיך בכל כוחותיו לקדם את כל הפעילויות הדרושות לבניין המקדש – למעט הבניין עצמו, שנאסר עליו על ידי הנביא.

3. פועלו של דוד למען המקדש

ברצוננו להתמקד כאן בארבעה מן הנושאים העולים בפרשת המפקד וההתגלות בגורן ארוונה (שמ"ב ז' כ"ד; דה"א כ"א - כ"ב, א):

א. **מסירות הנפש של דוד:** בעקבות המפקד והמגפה הנוראה מבקש דוד למסור את נפשו ממש: "תהי נא ידך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפה" (דה"א כ"א, ז). דוד מבקש שהדָּבָר יפגע בו; הוא נכון למסירות נפש גמורה, מתוך תחושת אחריות לשבעים אלף האנשים שנהרגו ועל מנת להפסיק את ההרג. ובעקבות מסירות הנפש הזאת מתגלה לדוד מקום המקדש.

מעניין (ויש לדון אם יש קשר בין הדברים) שתכונת מסירות הנפש מתגלה גם בגעגועיו הגדולים של דוד ובעינויו למציאת מקום המקדש, כפי שהוא מתאר במזמור קל"ב:

8 המילה מקדש מופיעה במשמע 'הארון' בפסוק 'ונסעו הקהתים נשאי המקדש' (במדבר י', כא), וכפירוש אבן-עזרא שם: 'נושאי המקדש - הוא הארון'. לפי זה, המשמעות המקורית של המילה מקדש היא 'הארון', והמבנה כולו נקרא על שם הכלי העיקרי בו; כשם שהמשמעות היסודית של המילה משכן היא היריעה הפנימית של אוהל מועד, אבל המבנה כולו נקרא על שמה (מפי מ"ר הרב יואל בן נון).

9 ראה נוספת לכך היא תיאורם של חז"ל כי שלמה לא יכול להכניס את הארון לבית קודשי הקודשים, אלא משהזכיר את חסדי דוד אביו (שבת ל"א), ואכמ"ל. אל מול הקשר העמוק של דוד לארון בולט הקשר הגדול של שלמה המלך למזבח, ולא נאריך בדבר זה עתה.

אם אמצא חן בעיני ה' והשבני והראני אתו ואת נְוָהוּ;⁶
ואם כה יאמר לא חפצתי בך, הנני יעשה לי כאשר טוב
בעיניו.

כלומר, אני תלוי בחסדי ה': אם אזכה לחזור ולראות את הארון ואת המקדש שבירושלים - אשמח מאוד; ואם אין הקב"ה רוצה בי - יעשה לי כאשר טוב בעיניו, ולא אחזור לירושלים; אבל הארון יישאר בירושלים, כי זה מקומו הקבוע, ומי שימלוך אחריי ימלוך בירושלים, שבה הארון והמקדש.

דוד מתגלה כאן במלוא אצילותו. אף שהוא יודע כי מבחינה שלטונית מוטב לו שהארון - כלי המקדש המרכזי, המייצג את השראת השכינה בעם ישראל - יהיה אצלו, ולא אצל אבשלום המורד, אין הוא נותן מקום לשיקולים שכאלה, והוא פועל מתוך תחושת תלות עמוקה בקב"ה ומותיר את הארון במקומו.

מכל מקום, העלאת הארון לירושלים מיד אחרי ההתבססות בה מצביעה על עתידה של עיר המלכות כמחוברת למקדש.⁷

2. הבקשה לבנות את בית ה'

אחרי העלאת הארון לירושלים מבקש דוד לבנות את בית ה':

ויהי כי ישב המלך בביתו וה' הניח לו מסביב מכל איביו, ויאמר המלך אל נתן הנביא: ראה נא אנכי יושב בבית ארזים וארון הא-להים ישב בתוך היריעה. ויאמר נתן אל המלך: כל אשר בלבבך לך עשה כי ה' עמך
(שמ"ב ז', א-ג).

מעניין כי זוהי הפעם הראשונה שדוד פונה בשאלה לנביא בהקשר זה - דבר שלא עשה קודם לכן, לא בעניין ההליכה לירושלים ולא בעניין העלאת הארון.

גם ניסוח הבקשה מעניין: דוד אינו אומר במפורש שהוא רוצה לבנות בית לה', אלא רק מציג את העובדה ש"אנכי יושב בבית ארזים וארון הא-להים ישב בתוך היריעה", מתוך הנחה מובנת מאליה כי לא ייתכן שלמלך בשר ודם יש בית קבוע, בית ארזים, ואילו למלך מלכי המלכים אין בית קבוע.

6 מעניינת מאוד משמעות המילה "נוהו" בהקשר זה. יונתן בן עוזיאל על אתר מתרגם "וַיִּחְזְקוּנִי קְדְמוּהִי וְאֶפְלַח קְדְמוּהִי גְבִית מְקַדְשִׁיהָ". וכן מפרש מצודת דוד: "אז ישיב אותי לירושלים ואראה אותו ואת מקדשו". על פי סדר הפרקים, מרד אבשלום היה לפני ההתגלות בגורן ארוונה היבסי, ובכל זאת דוד כבר סמוך ובטוח, לפי פירושים אלו, שהמקדש יהיה בירושלים!

7 חשוב להדגיש כי העלאת הארון לירושלים, שימתו באוהל אשר נטה לו דוד ועשיית קרבתו בקרבתו יוצרים מערכת פולחנית חדשה, הנבדלת מן העבודה בבמה הגדולה אשר בגבעון ועומדת לעצמה. בדה"א ט', יט ואילך מתוארים השוערים "שמרי הספים לאהל" הנמצאים בירושלים כחלק מארגון המשמרות שיסדו "דודי ושמואל הראה באמונתם" (שם, כב). ושם ט"ז, ד נאמר: "ויתן לפני ארון ה' מן הלֵוִים משרתים ולהזכיר ולהודות ולהלל לה' א-להי ישראל... ובניהו ויחזיאל הכהנים בחצרות תמיד לפני ארון ברית הא-להים".

ושם, לז, במסגרת תיאור חלוקת העבודה לפני ה' בין הארון באוהל בעיר דוד לבין הבמה בגבעון, נאמר: "ויעזב שם לפני ארון ברית ה' לְאֶסְף ולאחיו לשרת לפני הארון תמיד לדבר יום ביומו... וְעֵבֵד אֲדָם בְּבֵן יְדִיתָן וְחָסֵה לְשֹׁעְרֵים". במינוי לויים לשיר שיר של יום בעבודת התמיד ושוערים שישמרו על הארון מקים דוד בפועל בעיר דוד מקום עבודה חדש, במקביל לגבעון, במגמה להפוך אותו בהמשך לבית ה'.

לראשונה מקום בית ה', ועד עתה התענה דוד על מציאת המקום אך הדבר לא נודע לו.

יש לציין כי דעה זו אינה מקובלת על הכול, ויש הטוענים כי דוד ידע באופן כללי שהמקום הוא באזור ירושלים, אלא שלא ידע את מיקומו המדויק. מעניין שזוהי גם עמדת הרד"ק (שכפי שראינו בשיעור הקודם, מסכים בעיקרון שמקום המקדש לא נודע עד להתגלות בגורן ארוונה): "...גם מקום הבית בעצמו לא היה יודע עד שאמר גד הנביא לדוד שיבנה מזבח בגורן ארוונה, אף על פי כן גבול המקום היה יודע בקבלה כי בהר המוריה יבנה בית ה', אבל לא היו יודעים באיזה מקום עד שאמר גד הנביא" (רד"ק על שמ"ב ט"ו, ל).

ב. הבחירה הא-לוהית בירושלים

השלמת בחירת ירושלים וקיומם המלא של הכתובים על "המקום אשר יבחר ה'" ושל נבואת "ה' יראה" של העקדה באו בימי שלמה. שלמה מגיע לראשונה למציאות השלמה של מקדש העומד על תלו ומחובר עם העיר דרך בית המלך שביניהם בתוך.

בעת הבאת ארון הברית אל המקדש אמר שלמה בשם ה':

מן היום אשר הוצאתי את עמי את ישראל ממצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל (מל"א ח', טו).

בפסוקים המקבילים בדברי הימים נאמר:

מן היום אשר הוצאתי את עמי מארץ מצרים לא בחרתי בעיר מכל שבטי ישראל לבנות בית להיות שמי שם ולא בחרתי באיש להיות נגיד על עמי ישראל. ואבחר בירושלם להיות שמי שם ואבחר בדוד להיות על עמי ישראל (דה"ב ו', ה-12).

חשוב לדייק מהקבלת הפסוקים. בדברי הימים הניסוח מלא: "לא בחרתי בעיר... ואבחר בירושלם", "ולא בחרתי באיש... ואבחר בדוד". במלכים, לעומת זאת, נאמר רק "לא בחרתי בעיר... ואבחר בדוד", כלומר, יש חסר מכוון בשני חלקי המשוואה: בחלק הראשון לא נאמר 'לא בחרתי באיש', ובחלק השני אין מוזכרת הבחירה בירושלים. ניסוח זה תואם את גישתו העקבית של ספר שמואל כי הבחירה בעיר תלויה בבחירת המלך: דוד הוא הבוחר בירושלים. כיוון שהעיר היא עיר מלכות ישראל, הבחירה בה אינה בחירה א-לוהית שאינה תלויה במלך, אלא המלך על כל ישראל הוא שבחר בעיר 'מלמטה', ביזמתו.

הבחירה בירושלים מצוינת בניסוח דומה גם בנבואת אחיה השילוני לירבעם:

שיר המעלות, זכור ה' לדוד את כל עֲוֹנוֹתָי, אשר נשבע לה' נדר לאביר יעקב: אם אבא באהל ביתי אם אעלה על ערש יצועי, אם אתן שְׁנַת לְעֵינַי לְעַפְעָפֵי תְנוּמָה, עד אמצא מקום לה' משכנות לאביר יעקב (תהילים קל"ב, א-ה).

אך מסירות הנפש ממשיכה גם מפרק זה ואילך. הכתובים בדה"א, כ"ב-כ"ט מתארים התמסרות מוחלטת של דוד לעניין המקדש: העמדת חוצבים ובעלי מקצוע; הכנת החומרים לבניין – עצים, אבנים ומתכות יקרות (נוסף על הקדשת שלל כל מלחמותיו למטרה זו); ייסוד משמרות כהונה ולווייה לעבודה במקדש כשייבנה; זירוז שלמה וכל השרים לגשת למלאכה; תכנון המבנה והחומרים הדרושים. מסירות הנפש על בניין המקדש מתבררת, אם כן, כתכונת יסוד אצל דוד.

ב. גילוי מקום המקדש: מכוח מסירות נפשו של דוד והתבטלותו הגמורה לפני ה', מגלה לו הקב"ה את מקום המקדש. כאן בוחר הקב"ה במקום המקדש, ומוסרו לאדם על ידי גד הנביא, האומר לדוד "כי יעלה... להקים מזבח לה' בגרן ארנן היבסי" (דה"א כ"א, יח). כבעקדה כן עתה, מסירות הנפש היא המפתח לבחירה הא-לוהית במקום; ובעקבות בחירה זו מגלה הקב"ה את המקום לאדם, כשם שהיה בעקדה, בבית ראשון ואף בבית שני.¹⁰

ג. קניין הגורן מידי ארוונה: הספרי דן בסתירה בין ספר שמואל ובין ספר דברי הימים בעניין הסכום ששילם דוד על המקום:

'ויקן דוד את הגורן ואת הבקר בכסף שקלים חמשים' (שמ"ב כ"ד, כז), ובמקום אחר הוא אומר 'ויתן דוד לארנן במקום שקלי זהב [משקל] שש מאות' (דה"א כ"א, כה). אי אפשר לומר 'שקלי זהב' שכבר נאמר 'שקלי כסף', ואי אפשר לומר 'שקלי כסף' שכבר נאמר 'שקלי זהב', אמור מעתה: בזהב שקל ובכסף קנה. ואי אפשר לומר 'חמשים' שכבר נאמר 'שש מאות', ואי אפשר לומר 'שש מאות' שכבר נאמר 'חמשים', אמור מעתה: כיון שראה דוד מקום שראוי לו לבנות בית הבחירה, עמד וכינס חמישים שקלים מכל שבט ושבט, נמצאו שש מאות שקלים מכל השבטים (ספרי דברים פסקא שג).

קניין המקום נעשה מכספי כל ישראל, וכל השבטים כולם שותפים ממונית בקניין הר המוריה ובעלותו עליו. הוזה אומר: ההגעה אל המקום וקניינו תלויים לא רק במסירות נפש אלא גם באחדות כל ישראל.¹¹

המעבר מעיר המלכות למקום המקדש מותנה אפוא במסירות נפש ובאחדות, וכזכור, הוא מהווה את השלב השני בבחירת ירושלים והמקדש: הבחירה הא-לוהית במקום המקדש.

ד. התגלות מקום המקדש לראשונה: כפי שהסברנו בשיעור הקודם, על פי דרכנו בהבנת פשטי הכתובים, כאן מתגלה לדוד

10 לגבי בית שני ראה זבחים סב ע"א: "שלשה נביאים עלו עמהם מן הגולה: אחד שהעיד להם על המזבח ואחד שהעיד להם על מקום המזבח...".

11 רעיון זה עולה גם במדרש קהלת רבה (ג ג): "דבר אחר: את הכל עשה יפה בעתו' (קהלת ג', יא) – רבי ברכיה אמר רבי אבהו בשם רבי אלעזר: מחלוקת שהיתה בין רחבעם וירבעם, בין דוד ושבוע בן בכרי, ראויה היתה להיות, אלא אמר הקב"ה: עדיין לא נבנה בית המקדש ואני מניס מחלוקת במלכות בית דוד?! אלא יבנה המקדש ואחר כך מה דהוי בסופא הוי".

12 יש הרבה להרחיב על היחס בין מלכות למקדש בכלל ובין דוד לירושלים בפרט. מעניינת מאוד גם ההשוואה בין מלכים ודברי הימים לגבי תפקיד המלך ביחס למקדש. לא נרחיב בדברים אלו כאן.

ד. הקבלת המהלך לתקופתנו

לסיום ברצוננו לבחון את המהלך של בחירת ירושלים בעיני דורנו ולטעון כי קיימת הקבלה בין ההגעה לירושלים בימי דוד ובין הגעת עם ישראל לירושלים בדורנו.

ראינו כי עם ישראל הגיע לירושלים למעלה מארבע מאות שנה אחרי כיבוש הארץ. נדמה שמוסכם על הכול כי גם התנועה הציונית הגיעה לעיר רק שנים רבות לאחר התחלת ההתיישבות בארץ (מסיבות שונות).

יתר על כן, החזרה לירושלים הקדומה, המקורית – עיר דוד וירושלים שבין החומות – התרחשה רק במלחמת ששת הימים. מיד אחרי שחרור העיר העתיקה העיר על כך הרב משה צבי נריה זצ"ל הערה נפלאה:

בין ההגיגים והתחושות של הימים הגדולים האלה, מסתמנת גם שאלה-תמיחה: מדוע לא נתן הקב"ה את ירושלים בידנו אז, בתש"ח, ובמה זכינו שהיא תוחזר לנו עתה? באורח פלא, כלל לא בדרך הטבע, היא נשמטה מידינו אז, ושוב באורח פלא, מעבר להגיון, היא ניתנה לנו, היא הוגשה לנו עכשיו.

התשובה לכך רמוזה לנו בסוד-שיח של חכמי קדם. על ירושלים נאמר בתלמוד הירושלמי: 'כעיר שחבורה לה יחדיו – עיר שמחברת ישראל זה לזה' (ירושלמי בבא קמא פ"ז ה"ז). ובצורה אחרת נשנה הדבר בתלמוד הבבלי: 'לא תוכל לזבוח את הפסח באחד שערך – לא אמרתי אלא בשעה שכל ישראל נכנסין בשער אחד' (ובחים קיד ע"ב). אכן, לפני תשע עשרה שנה פרץ הפלמ"ח דרך שער-ציון, ואילו חיילי אצ"ל עמדו לפרוץ דרך שער-שכם. מפולגים ומפורדים היינו. אילו הצלחנו אז היו 'שנים אוזנין' בירושלים, וכל אחד היה אומר 'כולה שלי'. ירושלים הייתה הופכת למקור של פירוד, לסיבה של מריבה ומדון. סלעי ירושלים היו הופכים לסלעי-מחלוקת. ואילו 'ירושלים – לא נתחלקה לשבטים' (יומא יב ע"א), היא ניתנה לעם ישראל כולו... ירושלים באה להרבות שלום בעולם.

ולכן: רק עתה כשנכנסנו כולנו דרך שער אחד... רק עתה, כשכולנו מאוחדים, כשבראשנו עומדת ממשלת ליכוד לאומי, כשצבאנו הלוחם הוא צבא אחד – צבא הגנה לישראל, כשמאחורינו עומדים בלב אחד כל אחינו אשר בתפוצות הגולה, רק עתה זכינו למאורע הגדול: המחזיר שכינתו לציון החזיר לנו את ירושלים! ...כיבוש ירושלים תחילת-ראשיתו באיחוד שבטי ישראל. ואף ראשית אחריתו בברכת אחדות האומה. ככל שנמשיך להיות מאוחדים-מלוכדים תהיה ירושלים כולה שלנו...¹⁵

הרב נריה אימץ את דברי הרד"ק ופירשם לדורנו, והאיר יפה את העובדה שהפילוג בין הארגונים השונים בתש"ח מנע את אחדות העיר ואף גרם לפילוגה,¹⁶ ואילו האחדות העצומה

והשבט האחד יהיה לו למען עבדי דוד ולמען ירושלים העיר אשר בחרתי בה מכל שבטי ישראל (מ"א י"א, לב).¹³

בשני המקורות הללו מנוסחת הבחירה לראשונה בלשון עבר, היינו: כבחירה א-לוהית שכבר נעשתה. בחירה זו התרחשה בימי שלמה, שבימיו הגיעו העיר והמקדש לראשונה לגילויים השלם.

לסיכום, ראינו עד כה בפירוט את תהליך הבחירה בעיר ובמקדש על שלושת שלביו: בחירה אנושית בעיר ירושלים על ידי דוד – מכוח מלכות ואחדות; בחירה א-לוהית במקום המקדש בעקבות מסירות נפש ואחדות; ובחירה א-לוהית בעיר ובמקדש מכוח חיבור שני החלקים בימי שלמה המלך על ידי בית המלך.

ב. הקבלת הרמזים בתורה לבחירת ירושלים לדורות

ברצוננו לטעון כי מה שלמדנו על שתי הפנים של ירושלים בתורה מקביל לתהליך המתגלה בה מימי דוד ואילך, וגם בכך יש, אם כן, בבחינת "מעשה אבות סימן לבנים".

כשלמדנו על פגישת אברם עם מלכיצדק הדגשנו כי אברם מגיע לירושלים מיזמתו; הפגישה נערכת באחד העמקים שבקרבת ירושלים; תוכנה – רצון המלכים להמליך עליהם את אברם; ובה מתגלה בחירת אברם בצדק של מלכיצדק ודחייתו את רשעת סדום. טענתנו היא כי מפגש זה מקביל לכיבוש העיר על ידי דוד: דוד מגיע לירושלים מיזמתו; הוא הבוחר בעיר; וההגעה נועדה לממש את מלכותו על כל ישראל.

בפרשת העקדה, לעומת זאת, הדגשנו כי אברהם מגיע למקום שלא מיזמתו; הפגישה מתרחשת בהר המוריה; יש בה מסירות נפש גדולה; ועיקרה – התגלות א-לוהית ובחירה א-לוהית במקום. נראה שיש הקבלה רבה בין מעשה העקדה ובין המפגש עם המלאך בגורן ארוונה היבוסית: הם מתרחשים באותו מקום, ובשניהם יש בניין מזבח, התערבות מלאך המשנה תכנית ושינוי השמות שבהם מתגלה הקב"ה;¹⁴ גם דוד אינו מגיע למקום מיזמתו אלא בעקבות המפקד, המגפה והתגלות המלאך; גם דוד מוכן למסירות נפש – למות בעצמו בדָּבָר; וגם כאן משתנה המצב בעקבות מסירות הנפש של דוד, והקב"ה מגלה לו את המקום באמצעות גד הנביא.

הקבלה זו מלמדת כי מלבד התכנים המיוחדים לכל פרשה בפני עצמה (כפי שנידונו בשיעורים המתאימים), התורה רמזה במעשיו של אברהם לתולדותיה של ירושלים ולמהותה במשך הדורות.

13 ציון הבחירה הא-לוהית בעיר בנבואה על פילוג הממלכה אינו מקרי. בכך מדגיש הנביא בפני ירבעם כי ההפרדה היא שלטונית בלבד, אבל שתי הממלכות ימשיכו לעבוד את ה' במקום שבחר לשכן שמו שם, ולא בשום מקום אחר. הדגשה זו נועדה לשלול הקמת מקום פולחן אחר – וזהו בדיוק הדבר שעליו עבר ירבעם.

14 קיימת גם הקבלה ניגודית בין שתי הפרשיות, שלא נאריך בפרטיה כאן. נציין רק כי ברקע ההתגלות בגורן ארוונה עומדת פרשת העקדה.

15 הרב מ"צ נריה, מועדי הרא"ה, ירושלים תש"מ, עמ' תפ-תפא. ההדגשות במקור.

16 מעניין לבחון לדורות את הקשר בין אחדות העיר לאחדות העם.

שהתגלתה ערב מלחמת ששת הימים¹⁷ היא שאפשרה את איחוד העיר.

ברצוננו להמשיך את המהלך של הרב נריה זצ"ל ולטעון כי השארת הגורן בידי ארוונה המלך היבוסית לאחר כיבוש העיר בימי דוד מצאה את המשכה במעשהו הראשון של שר הביטחון דאז משה דיין ז"ל לאחר כיבוש הר הבית: מסירת מפתחות ההר **מרצונו** לידי ארוונה היבוסית של דורנו, אנשי הווקף המוסלמי, תוך התעלמות כביכול מן העובדה שהעיר נכבשה.

כיום אנו נמצאים למרגלות ההר. ואם כנה ההשוואה שערכנו כאן, כי אז הדרך שתאפשר לנו לעלות אליו בקדושה ובטהרה בע"ה היא דרך של מסירות נפש ואחדות, כאלו שהתגלו בימי דוד ואפשרו את הגילוי הא-לוהי של המקום. ונקווה שהדבר לא יהיה כרוך בשום מגפה וקרבת¹⁸ ח"ו.

לסיכום

עמדנו על המהלך של עם ישראל, המתחיל בארץ, ממשיך בעיר ומסיים במקדש, והראינו את המשמעות הרוחנית של כל אחד מן השלבים הללו ואת המשמעות הכוללת של סדר הדברים.¹⁹

לאחר שהצגנו את המהלך הכולל של בחירת ירושלים, נעסוק בע"ה בשיעור הבא בבחירה הא-לוהית בעיר, תוך בחינת הזיקה בין המלכות והמקדש.

* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ה *
* עורך: בעז קלוש *

* בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *

17 נביא כאן כדוגמה אירוע אחד בלבד: חיבוקם של בן-גוריון ובגין, שייצגו כידוע שני קטבים רחוקים מאוד מבחינה השקפתית ופוליטית (עד כדי הריגת יהודים באלטלנה ומסירתם בסזון), אך מצאו אף הם את הדרך להתאחד בעת ההיא.

18 לא ציינו כאן את המדרש ואת דברי הרמב"ן המופלאים בפרשת קורח על סוגיה זו. הללו יובאו בע"ה בהרחבה בשיעור על המפקד וההתגלות בגורן.

19 נדגיש כי בימי בית שני מהלך הדברים הפוך: ההתחלה היא ברישיון שנתן כורש לבנות מקדש; בימי נחמיה בא המעבר לעיר; ולבסוף קמה מדינה. וזהו גם הסדר אצל המלכים החשמונאים. נושאים אלו הם עניין לשיעור לעצמו, ולא נאריך בהם כאן.